



SEYMUR FƏRQANƏ BAUĞAN

Seymur Baycan

Fərqanə

«Alatoran yayınları»

Baycan S.

Fərqanə / S. Baycan — «Alatoran yayınları»,

Seymur Baycan (Seymur XXX), yazıçı, publisisit. 1976-cı ildə Bakı şəhərində anadan olmuş, Qafqaz Universitetini bitirmiştir. Hekayələri rus, gürcü, erməni, ukrayna, qazax və s. dillərə çəvrilmiş və çap olunmuşdur. ""Ət və ət məhsulları"" romanı ilə Dünya ədəbiyyatına skelet-roman anlayışını gətirmiştir. Publisistik fəaliyyəti dönməmində ""Reyting""", ""Xalq""", ""Milli yol""", ""Gündəlik Azərbaycan"" və digər qəzetlərlə əməkdaşlıq etmişdir.

Содержание

Adsız itin qayıdışı	5
Конец ознакомительного фрагмента.	11

Seymur Baycan Fərqañə

Adsız itin qayıdışı

Kinq Konq çiynində tūfəng küçəyə çıxanda biz iki komandaya bölünüb futbol oynamaga hazırlaşdıq. Onu çox vaxt oyuna almazdıq. Tənbəl və yekəpər görünüşü oyunun ciddiliyinə xələl gətirirdi. Bizlə yaşlı olsa da, əllərinin üstünü, üzünü, sinəsini, ayaqlarını tük, alnını civzələr basmışdı. Yaşından çox böyük görünürdü. Üzü içən adamların üzünə oxşayırıdı. Gözlərinin altı göyərmışdı. Qarasaçlı, qaragözlü Kinq Konq dirnaqlarını daima gəmirdiyindən barmaqlarının ucu yara olurdu. Hətta ən sərt müəllimlər belə ona bu vərdisini tərgitdirə bilmirdilər. Kinq Konqu nə qədər danlasalar da, nə qədər döysələr də, o yenə də özünü unudur, barmaqlarını ağızına aparıb dirnaqlarını gəmirirdi. Xoşagəlməyən və ahəngsiz bir səslə danışardı. Danışanda səsi adamın başına düşürdü. Məktəbli forması geyinib boynuna pioner qalstuku bağlayanda, əlinə məktəbli çantası götürəndə çox gülməli bir karikatura alınırdı. Bu bədən, bu üz karikaturada belə qeyri-təbii görünə bilərdi. Əgər tanımayan adam onu bu vəziyyətdə küçədə görsəydi, elə bilərdi, uşaqlar üçün gülməli film çəkirlər. Kinq Konqun çox yekə qulaqları vardi. O qədər yekə qulaqları vardi ki, başını tərpədəndə qulaqları şappildayardı. Mən görməmişəm, uşaqlar and içirlər, bir dəfə bərk yixilibmiş. Nə qədər özünü sıxşa da, ağrıya dözə bilməyib. Ağlayıb. Yanaq-larından axan göz yaşlarını qulaqlarıyla silirmiş. Bir dəfə məktəbimizə teatr gəlmışdı. Kinq Konq məndən qabaqda oturmuşdu. Uşaqlar məni qızışdırıldılar. Özümü saxlaya bilməyib Kinq Konqun yekə qulaqlarına sataşdım. Dedim ki, qulaqlarını bir az kənara çək, səhnəni görə bilmirəm. Teatr qurtardı. Biz zaldan çıxıb məktəbin həyətinə düşdük. Kinq Konq mənə yaxınlaşış qarnıma iki-üç yumruq vurdu. Onun sıfətindəki acıqlı ifadə ilə vurdugu yumruqlar bir-birinə heç uyğun gəlmirdi. Yumruğu qarnıma yaxınlaşanda çox yavaşıyırıdı. Yumruqları heç agrıtmırıdı. Sözlərimdən bərk qəzəblənsə də, məni heç incitmək istəməmişdi. İki gün küsülü qaldıq. Üçüncü gün o, özü yaxınlaşdı. Üzr istədi. Dedi ki, xətrimi çox istəyir, sözlərim onu bərk əsəbiləşdirib, bir də ona sataşsam, məni bərk döyəcək. Bufetə getdik. Mənə kakao və pryanik aldı. Barışdıq. O, küsülü qala bilmirdi. Çox mehriban, namuslu, lakin, necə deyərlər, bir qədər yelbeyin bir uşaq idi. Heç kimi incitməzdı. Dava-dalaşdan qaçardı. Onda daima heç bir ciddi səbəb olmadan son həddə çatmış bir əhval-ruhiyyə əmələ gəlirdi. Hər zaman kiçik bir şey gah onu kövrəldir, gah da güldürürdü. Başqaları üçün adı olan həyatın hər bir hadisəndən olduqca təəccüblənirdi. Ona təəccüblü gələn şeylər barədə gic-gic suallar verirdi. Halbuki belə şeylərə təəccüblənmək mənasız idi. Məsələn, günəşə baxıb deyərdi:

– Görəsən, günəş göydə necə dayanıb? Niyə bizim başımıza düşmür?

O, bu cür suallarla gülüş hədəfinə çevrilirdi. Buna baxmayaraq, bicliksiz mehribanlığı adamları özünə cəlb edirdi. Həmişə çantasında rəngli qələmlər gəzdirərdi. Bu qələmlərlə qızların dəftərlərinin kənarına gül, quş, ox girmiş qanayan ürək, ağlayan göz rəsmələri çəkirdi. Yaxşı xətti vardi. Oğlanlar qızlara sevgi məktubu yazanda onun xidmətindən istifadə edirdilər. Çoxlu şit sevgi şeirləri bilirdi. Kinq Konqun atası ovçu idi. Həyətlərində ətrafa çoxlu müxtəlif quş lələkləri, kirpi tikanları ətrafa səpələnmişdi. Ağacların budaqlarından isə duzlanmış heyvan dəriləri asılardı. Dediym kimi, onu çox vaxt öz oyunlarımıza almazdıq. Lakin Kinq Konq hər zaman oyuna aid nəsə orijinal bir şey tapıb bizi cinləndirərdi. Məsələn, biz rezin topla futbol oynayırdıq, o isə haradansa dəri top tapıb kənardə öz topunu atıb-tutub bizi sışirordı. Bu dəfə də o, bizi cinləndirməyi, oyunumuzu pozmağı bacardı. Onun ayaqlarında əsl qapıçı dizlikləri vardi. Dizlik bir yana, çiynindəki tūfəng daha çox diqqətimizi cəlb etdi. Biz Kinq Konqa yaxınlaşdıq. Tūfəngə heyranlıqla baxdıq. O, tūfəngə toxunmağa heç kimə icazə vermədi. Futbol oynamaq istəyimiz tamam yaddan çıxdı. Atəş açmağa hədəf axtarmaq üçün biz məhəllənin aşağısına doğru addımladıq. Biz deyəndə, siz bilin ki, söhbət bir dəstə uşaqdan gedir.

Bu uşaqlar haqqında ayrı-ayrılıqda yazmağa həvəsim yoxdur. Hekayədə üçdən artıq obraz olanda hekayənin başını-ayağını yığa bilmirəm. Son aylar günəş əlini bizim başımıza çəkib bizi haylamişdi. Biz də göylərin cazibə qanununun hökmünə tabe olaraq boyumuzu günəşə sarı uzatmışdıq. Yosunun boy atıb qalxması kimi, səssiz-küysüz böyüyürdük. Məhəllənin aşağısına doğru hərəkət edəndə qarşımıza boynu uzun, ağappaq qaz dəstəsi çıxdı. Biz qazlara güllə ata bilməzdik. Bu qazların elə bir həyasız sahibəsi vardı ki, tutub hamımızı bir-bir iki yerə cirardı. Məhəllənin qurtaracağında yay-qış qurumayan bapbalaca çirkli gölməçə, gölməçədən on-on beş metr aralıda isə ziblxana vardi. Gölməçəni ağır taxta-şalban daşıyan böyük maşınlar yaratmışdır. Buraları tanımayan sürücülər gölməçənin balacılığına aldanar, gölməçəni ciddiyə almadan üstündən keçmək istəyərdilər. Elə ki, təkərlər palçıga girdi, bu gölməçə əjdahaya çevrilib öz gücünü göstərərdi. Maşının təkərlərin inanılmaz bir güclə öz daxilinə çekirdi. Sürücü nə qədər çalışırdısa, bir o qədər özünü çətinə salırdı. Palçıq qırıqqız olub təkərləri buraxmırıldı. Batan maşınların fırlanan təkərlərinə əsəbiləşmiş sürücülərə baxmaq bizim özümüzəməxsus əyləncəmiz idi. Biz, bir növ, bu balaca gölməçənin gücü ilə fəxr edirdik. Kənar maşınların bu balaca gölməçədə batıb qalması xoşumuza gəlirdi. Çox az sürücü, çox az maşın bu balaca gölməçədən öz gücünə xilas ola bilirdi. Çox vaxt köməyə başqa maşın çağırmalı olurdular. Bir maşının o biri maşını palçıqdan dartıb çıxarmasına baxmaq bizim üçün maraqlı idi. Darıxırdıq. İldə iki dəfə təmizlənən ziblxana da uşaqların oynadıqları, vaxt keçirdikləri əyləncə məkanlarından biri idi. Burda hər cür zibil olurdu. Deşilmiş vanna, ləyən, vedrə, köhnə qəzətlər, jurnallar, mebel qırıqları, məftil burumları, təkər, pal-paltarlar, saralılmış ağac yarpaqları, ağac gövdələri, sıradan çıxmış məişət cihazlarının hissələri... Uşaqlar ziblxanada eşənlənib bu zir-zibilin arasından özlərinə lazım olan zibilləri təzədən evə daşıyır, özlərinə oyuncaqlar düzəldirdilər. Nə etməli, nəhəng sovet imperiyasında uşaqlar oynamaya oyuncaq tapmirdilər. Bir çox valideyn, ümumiyyətlə, uşaqlara oyuncaq almırıldı. Uşaqlara oyuncaq almaq, uşaqları sevindirmək onların heç ağlına da gəlmirdi. Bu mədəniyyət hələ gəlib bizə çatmamışdı. Oyuncaq sahibi olmaq xoşbəxtliyi çox az uşaqa qismət olurdu. Oyuncaqlı uşaqlar küçəyə çıxanda başına o qədər uşaq yiğisirdi ki, təzədən evə qayıtmalı olurdu. Elə valideynlərin özləri də uşaqlara oyuncaqla evdən küçəyə çıxmaya icazə vermirdilər. Uşaqlar vaxtlarını təbiətdə keçirirdilər. Təbiət qoynunda keçirilən vaxt çox zaman pis təyinatlı, pis niyyətli olurdu. Heyvanlarla əylənirdilər. Heyvanlara olmazın əzab-əziyyət verirdilər. İtləri quyulara tullayırdılar. Ya da üstlərinə neft töküb yandırırdılar. Quşların yuvalarını dağıdırdılar. Heyvanları dalaşdırıb, ya da cütləşdirib tamaşa edirdilər. Qurbanaları simə keçirib odda qızardırdılar. Bu miskin heyvanlar allaha yalvarmağı bacarsaydılar, bu amansız işğəncələrin altında yalnız ölüm istəyərdilər. Bəziləri özləri-özlərinə oyuncaq düzəldirdilər. Oğlanlar maşın, qızlar isə köhnə əski-üstküdən gəlincik düzəltməyə məcbur olurdular. Pioneer evindəki dərnəklərə, kitabxanaya çox az uşaq gedirdi. Valideynlər uşaqları dərnəklərə buraxmırıldılar. Çoxlu valideyn uşaq əməyini istismar edirdi. Dərsdən qayıdan uşaqları həyat-bacada işlədirildilər. Heç uşaqların özləri də pioner evindəki dərnəklərə getməyə bir o qədər də həvəslə deyildilər. İldə iki dəfə təmizlənən ziblxanada həmişə bir it yaşayındı. Bir it harasa yoxa çıxanda, ya öləndə onun yerinə ziblxanaya başqa it gəlirdi. İtlər dəyişsələr də, onların həyatı, xasiyyəti dəyişmirdi. Onların görünüşü fərqli olsalar da, xasiyyətləri, davranışları həmişə bir olurdu. Bizim hekayəmizin qəhrəmanı olan itin yay zamanı bədəni başından tutmuş quyuğunun ucuna kimi tikanlı pitraqla dolu olardı. Payızda isə ayaqlarından, qarnının altından çəngə-çəngə tükləri palçıga batıb quruduğundan qəhvəyi rəngli stalaktit sallanırdı. Bu cür itləri qədim zamanlardan sahibləri həmişə Toplan adlandırmışlar, lakin bizim hekayəmizin qəhrəmanının sahibi olmadığından, onun adı da yoxdur. Biz onu adsız it adlandıracagyıq. Adsız it xeyirxah adamlara cəsarətlə, inamla yaxınlaşardı. Üzünü yuxarı qaldırıb nəvaziş umardı. Onun başını tumarlayanda sevincdən gözləri yaşarırdı. Bəzən ağlayırdı. Yay günlərində başını qabaq tərəfə uzadıb ayaqları arasına qoyaraq yatmış aslan görkəmi alırdı. Lakin o yatmadı, onun arası kəsilmədən dartılan qışlarından bunu hiss etmək olurdu. Araba ciriltisi, maşın səsi gələn kimi gözünü açırdı. Yoldan ötən maşınlara məğrur bir ədayla saymazyana baxırdı. Əsnəyirdi. Sonra yenə başını ayaqları arasına qoyaraq yatmış aslan görkəmi alardı. Bəzən həvəsi olanda hürə-hürə maşının ardına bir az gedir,

təzədən məntəqəsinə dönürdü. Adsız it məntəqəsində özünü çox güclü hiss edirdi. Küçədə bir it görünər-görünməz adsız it sürətlə ərazi qanunlarını pozan yad itin üstünə atılırdı. Adsız it itlər aləmində qəbul olunmuş heç bir qaydanı – iyləməyi, təhdidəcici hürməyi – yaxına qoymurdu, birbaşa rəqibinin üstünə atilar, döşü ilə vurub yixar və didiştirməyə başlayardı. İki it duman kimi göyə qalxan tozun içində çarpışardı. Nəhayət, adsız it qələbə çalardı. Düşməni quyruğunu qısaraq qorxusundan dala baxa-baxa qaçanda, o, məğrur bir görkəmlə öz məntəqəsinə qayırdı. Ağızından bir qarış çıxmış dili tez-tez nəfəs aldığı üçün titrəyərdi.

Zibilxanaya yaxınlaşanda adsız it üstümüzə yüyürdü. Bizim aramızda ona nəvazış göstərən, bəzən yemləyən uşaqlar vardı. Adsız it birdən nəsə hiss edib dayandı. Təbiətin ona verdiyi bir qabiliyyətlə bura xoş niyyətlə gəlmədiyimizi hiss etmişdi. Kinq Konq tüfəngi ciynindən çıxarıb böyük adamlar kimi ciddi-ciddi adsız iti nişan aldı. Adsız it çevrilib qaçmaq istəsə də, hədəfdən yayına bilmədi. Tüfəngin səsi və itin zingiltisi bir-birinə qarışdı. İt yerə yıxıldı. Yerdə çapalayıb özünü toparladı. Ayağa qalxıb təpələrə doğru qaçıdı. Özümüzü nə qədər böyüklər kimi aparsaq da, tüfəngin səsi, etdiyimiz hərəkət bizi qorxutdu. Bir neçə uşaq dəstədən aralanıb məhəlləyə qayıtdı. Yerdə qalanları zingildəyə-zingildəyə təpələrə doğru qaçan adsız itin dalınca götürüldü. Onu təpələrdən birinin başında tapdıq. Uzanmışdı. Zingildəyirdi. Biz tövşüyə-tövşüyə onun başı üstündə dayanıb qıpqırmızı pörtmüs üzümüzdən axan təri silməyə başladıq. Etdiyimiz hərəkətdən peşman olmuşduq. Başının üstündə dayanıb ağrı çəkən itə baxırdıq. İncidilən, əzab və ağrı çəkən itin gözləri bütün əzab çəkən başqa canlıların gözündən seçilir. Əzab çəkən itin gözləri söñür, elə bil, rəngini dəyişir, sanki beyininin dərinliklərinə çəkilir. Adsız itin baxışlarını heç zaman unutmaram. Ağrı çəkən it zingildəyərək öz baxışlarıyla bizdən soruşurdu:

– Axı nəyə görə? Sizə nə pişlik etmişdim?

Bu baxışlara davam gətirmək çox çətin idi.

İmkən düşmuskən, dayandığımız təpənin üstündən görünən mənzərələri təsvir etmək istərdim. Hündürdə dayandığımıza görə ətrafa nəzər saldıqda çoxlu mənzərələr görünür. Bəzi mənzərələr daha aydın, bəzi mənzərələr bir az tutqun. Məsafənin yaxınlığından-uzaklığından asılıdır. Burda nə varsa, açıqda, göz qabağındadır, ərinmirsənsə, ürəyin istəyən qədər tamaşa edə bilərsən. Dayandığımız təpədən bir az irəliyə tərəf yol getdikdə qarşına tarlalar (burda gah taxıl, gah qarğıdalı, gah da noxud əkirdilər) çıxır. Sonra tarlaları üzümlüklər, üzümlükləri isə yenə təpələr, kiçik dağlar əvəz edir. Tarlalarda, üzümlüklərdə işləyən qadınlar, qızlar yaylıqla başlarını, üzlərini bərk-bərk bürüyüdürlər. Ancaq gözləri görünürdü. Onlar necə nəfəs alırlar? Bu sual həmişə məni düşündürdü. Qızlar-qadınlar işləməkdən belləri bükülmüşdü. Partiyanın qarşıya qoyduğu planı yerinə yetirmək üçün onları dayanmadan işlədirdilər. Qadınlar, qızlar özlərinə baxa bilmirdilər. Özlərinə baxmağa nə vaxt var idi, nə də elə bir tutarlı səbəb. Aşağı-yuxarı hamı eyni qaydada yaşıyırırdı. Qəzetdən müxbir, televiziyyadan çəkiliş qrupu gələndə tarlalarda, üzümlüklərdə işləyən qızlardan ən yaxşılарını seçib onlara ən yaxşı palтарlarını geyinmək tapşırılırdı. Yaxşı geyinmiş kəndli qızların şəkillərini çəkib qəzetlərdə, jurnallarda dərc edirdilər. Beləcə əmək qəhrəmanları düzəldirdilər. Ancaq qəzetlərdə dərc edilən şəkillərlə real həyatdakı vəziyyət çox fərqli idi. Kəndlilər çox qorxaq idilər. Onların evinə qonaq gedəndə hər şey edirdilər ki, biz razı qalaq. Gərgin və həyəcanlı olurdular. Hansısa bir səhv buraxacaqlarından, hansısa hərəkətlərinə görə onlara güləcəyimizdən qorxurdular. Bayram günlərində kəndli uşaqlar ən yaxşı paltarlarını geyinib rayon mərkəzinə gəlirdilər. Burda rayon avtovağzalında, düz avtobusların dayandığı yerdə onları rayon uşaqları gözləyirdilər. Bayrama gəlmış kəndli uşaqlarını döyüb paltarlarını bərbad hala salırdılar.

Tarlalarda, üzümlüklərdə işləyən adamları daha da həvəsləndirmək, onların iş qabiliyyətini artırmaq üçün paytaxtdan teatrlar gəlib harada gəldi, açıq havada, örtülü məkanlarda tamaşa göstərildilər. Adamlar aktyorları çox böyük sevinclə, coşquyla qarşılısalar da, ümumi kobudluq burada da özünü göstərirdi. Hər tamaşada ya bilərkədən, ya da bilməyərəkdən, kobud hərəkət edən adam olurdu. Bir tamaşada zamanı baş verən pərtlik yadımdadır. Tamaşada belə bir səhnə vardı: Dayı

öz bacısı oğluna necə yaşamağı başa salır. Sual verir: Sən küçədə gedərkən birdən pul tapsan, tapdığın pulu neyləməlisən? Uşaq cavab verir: Pulun sahibini axtarır, tapıb, pulu ona qaytararam. Dayısı isə deyir: Yox, belə olmaz, sən o pulu götürüb dayına verməlisən. Bu səhnə oynanınlarkən tamaşaçılardan biri səhnəyə qəpik pul atdı. Qəpik düz aktyorun qarşısına düşdü. Bu kobud hərəkət aktyora çox pis təsir etdi və digər aktyorlar da tamaşanın sonuna qədər öz pərtliklərini gizlədə bilmədilər. Bir dəfə mən tamaşaya baxıb evə qayıtmışdım. Babam da bizdə idi. Hər şeyi məsxərəyə qoyan babam xahiş etdi ki, teatrda gördüklərimi ona danışım. Mənə hədsiz dərəcədə təsir etmiş tamaşanın məzmununu təfərrüati ilə ona danışdım. Lakin o, danışdıqlarımdan təsirlənmədi. Müxtəlif rişxəndli qeydlərlə tez-tez sözümüz kəsir və isbat etməyə çalışırdı ki, həyatda heç zaman belə hadisələr baş verə bilməz. Bu cür qəddar hücuma hazır deyildim, bununla belə, təslim olmadım. Teatra inanırdım...

... Uzaqda qayalar şairanə bir səliqəsizliklə dağın ətrafına yayılıb. Bu qayaların üstündə qıpçırmızı çiçəklər bitmişdi. Elə bil, qayaların üstündə balaca tonqallar qalanmışdı. Elə bil, bura opera dekorasiyasıdır, təbiət deyil. Hər şey, elə bil, yağlı boyalı ilə çəkilib. Qayalıların arasını böyürtkən kolları bürümüşdü. Burda o qədər böyürtkən kolu vardı ki, adamlar yiğirdilar, yiğirdilar, yenə də qurtarmırdı. Bəzi yerlərdə kollar hər yeri elə sıx bürüyüb tutmuşdu ki, geriyə dönüb başqa yol axtarmalı olurduq. Biz bir dəfə böyürtkən yiğmağa getmişdir. Uşaqlardan xeyli aralanmışdım. Onda, elə bil, hər kolun, hər ağacın arxasında bilmədiyim, tanımadığım əsrarəngiz bir dünya vardi. Əfsanəvi aləmlə həqiqi aləm, xeyallarla gerçeklik, balaca ürəyimi titrədən sevinclər və qorxular bir-birinə qarışmışdı. Həyat cəlbedici sirləri ilə qarşısında dayanmışdı. Hava qaraldı. Ətrafda hər şey eyni hal aldı. Bütün kollar, ağaclar bir-birinə oxşadı. Yolu itirdim. Tərslikdən, cinlər haqqında eşitdiyim söhbətlər bir-bir yadına düşdü. Qaranlıqda, çölün bu əzici sakitliyi içində bu söhbətlərdən adamın əhvalı qarışır, başına min cür qarma-qarışq fikirlər girir. Cinlər haqqında söhbətlər canimdə dəhşətli bir vahimə yaratdı. Orda görünən nədir? Qaralan nədir? Qorxumu canimdən qışqırmaqla çıxarmaq istədim. Qışqıra-qışqıra yüksəklikdən aşağıya doğru qaçdım. Ayağım nəyəsə ilişdi. Yıxıldım. Əlim-ayağım cırıq-cırıq oldu. Uşaqlar məni aşağıda gözləyirdilər. Mən cin gördüyümü onlara danışdım. Sonrakı günlər isə müxtəlif adamlara cini necə gördüyümü təkrar-təkrar danışmalı oldum. Bu cür əhvalatlara maraqla qulaq asacaq adam hər addımda idi...

... Günəş doğanda dağlara, təpələrə, çəmənlərə yüz rəng, yüz bəzək vurur. Səsi olan da, olmayan da oxumaq eşqinə düşür. Qışda uşaqlar təpələrin başına qalxar, oradan aşağı sürüşərdilər. Burda nə qədər papaq, əlcək itmişdi. Nə qədər şalvar cirilmişdi. Nə qədər əl, ayaq, burun əzilmişdi. Əlcəyi olmayanlar əllərinə corab keçirildilər. Soyuqdan donduqda, əlcəkləri, corabları tamam yaş olduqda evə qaçar, sobanın kənarında qızışib əlcəklərini, corablарını qurudub təzədən təpələrin üstünə sürüşməyə qayıdardılar. Belə qarlı havalarda yüz öyünd-nəsihət, heç bir məsləhət, heç bir təhdid uşaqları evdə saxlaya bilməzdi.

Dağın dibində qara daşdan tikilmiş, üstü kirəmitlə örtülmüş dağınıq, alçaq kənd evləri görünür. Evlərdən hər birinin qarşısında içində bulanıq su olan taxta kasalar var. Kasanın içində toyuqlar üçün qara çörəyin qabıqlarını atırdılar. Bu yönəmsiz kənd sanki bir yerdən digər yerə köçərkən, pis havanın keçməsini gözləyib dincini alan, beləliklə orda ilişib qalanların məskəni idi. Qar yağında evlərin ancaq qapıları və kiçik pəncərələri qaralırdı. Bacalardan yavaş-yavaş qatı ağımtıl tüstü qalxırdı. Kənd qışda daha xəlvət görünürdü. Kəndin əhalisi həmişə qara palṭar geyinirdi. Onlar qara bir kölgə kimi yaşayırdılar. Gülmürdülər. Danışmındılar. Axşamlar qadınlar evlərin qabağında dərin xəyal içində oturub, hamar, südlə dolu döşlərini körpələrin ağızına salırdılar. Adama elə gəlirdi ki, onların hamısı vahid bir canlıdır və hamısı nə isə sırı, dərkələnməz bir şey haqqında düşünürlər. Kəndin ortasından ensiz bir arx keçirdi. Küçəyə və evlərin darvazası ağızına qalaq-qalaq yığılmış zir-zibildən gələn kəskin qıçırma və çürüntü iyi küçəni bürümüşdü. Evlərin qarşısında toz-torpağın içində qara ağaclarдан düzəldilmiş oyuncaqlara oxşayan uşaqlar eşələnirdilər. Kəndə bir yad maşın girdikdə hər ağacın, hər evin arxasından bir it çıxırı. İtlərin hürüşlərindən qulaq batırıldı. Amma onlar nə qədər acıqla hürsələr də, qıllı sıfətləri mehriban görünürdü, özləri

də quyruqlarını bulayırdılar. Kəndin üstündə kasib və sadə kəndli qəbiristanlığı vardı. Kəndlilər sağlıqlarında becərdikləri torpaqda uzanıb əbədi istirahət edirdilər. Kəndə doğru gedən yolla iki adam addımlayırdı. Biri kişi, biri arvad. Kişinin belində sandıq, sandığın içində isə balaca aynalardan, iynədən, müxtəlif rəngli saplardan, yaylıqlardan, dəmir üzüklərdən tutmuş əl boyda uşaq topuna, kəlbətinə, siçan tələsinə kimi çox geniş mal çeşidləri vardi. O, bu malları kəndə aparıb satmayıncı adamlardan əl çəkmir, satmaq mümkün olmadıqda toyuğa, yumurtaya, pendirə dəyişirdi. İlin on iki ayı ikicanlı olan arvadı ördək kimi yırğalana-yırğalana yeriyirdi. Arxaya çevrildikdə yaşadığımız məhəllə, evlər, bağlar, məktəbimiz, məktəbə gedən yol, yolun üstündə məktəb qarovalıçusunun evi, at tövləsi görünür. Bəzi həyətlərdə ağaclar o qədər uca, o qədər qalındır ki, evlərin ağı divarlarını, boz-qırmızı damları ağacların arasından güclə tapırsan. Payızda ağaclar çılpaqlaşır, həyətlər, evlər daha aydın görünür. Ağaclar paltarlarını soyunduqca, insanlar qalın paltarlarını üst-üstə geyinirdilər. Səhər tezdən məktəb qarovalıçusunun atı yekə başını tövlənin pəncərəsindən çıxarıb məktəbə gedən uşaqlara baxırdı. Adama elə gəlirdi ki, atın özü də məktəbə getmək istəyir. Məktəbə gecikən uşaqlar tövlənin pəncərəsindən başını küçəyə çıxarmış ata kökə, çörək yedizdirirdilər. At yumşaq dodaqlarını marçıldadıb kökələri, çörəkləri yedikdən sonra uşaqların üzünə baxırdı. Elə mənalı baxırdı ki, adam yenə də ona bir şey verməyə məcbur olurdu. Məhəllədəki evlərdən birinin talvarında qoca bir arvad oturmuşdu. Qoca arvad solmuş parçadan gülli uzun yubka geyinmişdi. Matros paltarı geyinmiş, başına əsgər papağı qoymuş nəvəsi onun ayaqları önündə oturmuşdu və balaca, kövrək barmaqları ilə nənəsinin yubkasındaki gülləri sayırdı. Hardasa uzaqlarda arx kənarında cimişən uşaqların səsi gəlirdi. Sol tərəfdə şərab zavodunun hündür borularının qaralan ucları görünür. Boruların aşağı hissəsi isə sexlərdən qalxan buخارın içində yox olub gedirdi. Adama elə gəlirdi ki, bu borular göydən asılı vəziyyətdədir. Axşam iş saati başa çatdıqda zavodun darvazasından bayira insan seli axırdı. Bunların arasında ömrünün ən yaxşı çağlarını zavod yolunda qoymuş, qozbelləşmiş qoca fəhlə qadınlar, artıq həyatın sərt üzünü görmüş cavan gəlinlər və qızlar da vardi. Yaşlı qadınlar öz kişilərindən söhbet açanda bu qızların gözləri sırlı bir sevincə parıldayırdı. Qızlar bir-birlərindən sərr saxlamırdılar. Bir oğlan bir qızə eşq elan edirdisə, həmin gün, ya səhər tezdən bu eşq hamiya bəlli olurdu. Bu ağıllı və ağılsız, pintlə və səliqəli, sakit və səs-küylü qızlar ərə getdikdən sonra kobudlaşır, tez qocalır, düşkünləşirdilər. Zavoddan təpələrə sarı addımladıqda qəfildən bir gölməçəyə rast gəlirsən. Orda, elə bil, bir- birinə üstün gəlmək, bir-birinin səsini batırmaq istəyirmiş kimi qurbağalar səs-səsə vermişdilər. Təpələrin o tayında əvvəllər tarla olmuş yerdə təzə evlər tikilirdi. Görülən işin, çəkiclərin, baltaların boğuş səsi eşidilirdi. Gənc ailələr həvəslə özlərinə yuva qururdular. Bəzi evlər tam tikilib qurtarmasa da, artıq orda ailələr yaşayırdılar. Həyətlərə cavan ağaclar əkmişdilər. Elə ailələr vardi, əvvəl evi tikib sonra hasar çəkirdilər. Bəziləri əvvəl hasar çəkib sonra ev tikirdilər. Baxır adamina. Amma fərqi yoxdur, istər birinci hasar çəkilsin, istərsə də birinci ev tikilsin, məqsəd birdir: gənc ailələr tezliklə ev-eşik, bağ-bostan sahibi olmaq istəyirdilər. Əvvəllər tarla olmuş yeri hissələrə bölüb gənc ailələrə paylayanda bərk həyəcan keçirirdim. Uşaq ağılımla elə bilirdim ki, əgər daha burda taxıl əkməsələr, acıdan öləcəyik. Həyəcanımı heç kimə bildirə bilmirdim. Böyükələr az hallarda suallarımıza cavab verirdilər. Onlar ancaq elə bizə iş tapşırırdılar. Sual verəndə böyükələr sözümüzü kəsir, get öz işinlə məşğul ol, böyüyəndə özün hər şeyi başa düzərsən, deyirdilər. Pərt olurduq.

... İnəklər, camışlar təpələrin arasında otlaya-otlaya hər tərəfə dağlışır, kolların arasında görünməz olur. Camışlar özlərini bataqlıq yerlərə verir, bir-birinin ardınca günəşin qızdırıldığı lilli suya girib, lehmədə yatıb dincəlirlər. Kötük kimi hərəkətsiz qalırlar. Kənardan baxanda yalnız burunları, bir də gözləri görünür. İnəklər otlaya-otlaya ora-bura hərlənir, arada uzanıb dincəlirlər, sonra ayağa qalxaraq yenidən otlayırlar. Onlar hətta mələmirlər də. Yalnız fisiltıları eşidilir. Yaxınlıqdan maşın, traktor keçəndə motor səsi eşidən inəklərin hər biri əmr alıbmış kimi başlarını qaldırır. Mal otaran uşaqlar mürgüləyir, darıxdıqlarından fıştıraq çalışırlar. Bir az mərifətliləri quru otlardan xırdaca səbət toxuyurlar. Çobanyastişlarını sapa düzüb boyunbağı düzəldirlər. Avaraları iki cüccü tutub onları dalaşdırırlar. Günəşdən qızının kərtənkələlərə, gölməçələrin kənarında qurbağa ovlayan ilana tamaşa

edirlər. Sonra uzun-uzadı mahnilər oxuyurlar. Gün isə qurtarmaq bilmir. Uşaqlara elə gəlir ki, gün elə hey uzanır. Yəqin ki, başqalarına gün tam bir ömür qədər uzun görünmür. Nəhayət, axşam olur. Uşaqlar malları səsləyir. Camışlar bir-birinin ardınca ayağa qalxdıqca qatı palçıq paqqıldayır. Ağızlarından köpük daşan, gözləri bərəlmış kəllər dağ selinin yuvarlayıb apardığı nəhəng daşlar kimi təpələrdən başısağrı axışırlar. Mal-qaranın yaratdığı, bir-birinə oxşayan, bir-birinə dolaşan ciğirlər torbadan tökülmüş ilanlar kimi dörd bir tərəfə yayılıb. Mal-qara dal-dala düzülərək bu ciğirlərlə düzənliklərdən keçirlər. İlin dörd fəsli həyətlərindən tüstü qalxan kəndə qayıdırular. Sürü kəndə girəndə inəklər bir-bir, iki-iki, üç-üç sürüdən aralanıb evlərin həyət darvazasının önündə dayanırlar. Sahiblərinin darvazanı açıb onları həyətə buraxmaq-larını gözləyirlər. Xam inəklər yolun ortasında dayanıb kədərlə ətrafa baxırlar. Bəziləri özlərini divara, ağaclarla, elektrik dirəklərinə sürtürler...

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочтите эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.